

AANGESPOELD

ZEEZOOGDIEREN IN BELGIË IN 2024

ZEEZOOGDIEREN EN ZEESCHILDPADDEN
IN BELGIË IN 2024
INSTITUUT VOOR NATUURWETENSCHAPPEN

AANGESPOELD

ZEEZOOGDIEREN IN BELGIË IN 2024

AUTEURS

Jan Haelters, Kelle Moreau en Francis Kerckhof

Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN), Operationele Directie Natuurlijk Milieu (OD Natuur), 3de en 23ste Linierregimentsplein, 8400 Oostende en Vautierstraat 29, 1000 Brussel

MET MEDEWERKING VAN

Thierry Jauniaux, Université de Liège, Département de Pathologie Vétérinaire

Universiteit Gent, Faculteit Diergeneeskunde, vakgroepen pathologie en morfologie

Sealife Blankenberge, Koning Albert 1-Laan 116, 8370 Blankenberge

NorthSealTeam

REFERENTIE

Haelters, J., Moreau, K. & Kerckhof, F., 2025. Aangespoeld. Zeezoogdieren in België in 2024 [Stranded. Marine mammals in Belgium in 2024]. Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussel.

De gegevens vermeld in dit rapport mogen, mits referentie, overgenomen worden. Voor het gebruik van de foto's dient men vooraf toestemming te vragen aan de auteurs van deze foto's.

Inhoud

Samenvatting - Summary
2

Aangespoeld?
3

Vanuit de lucht in 2024
4

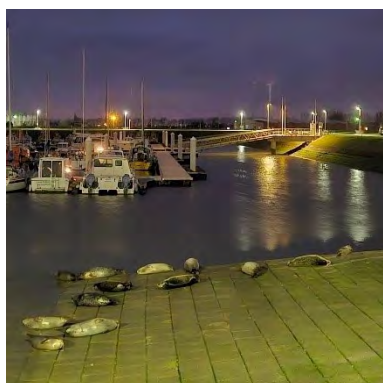
Walvisachtigen op zee
6

Bruinvissen op het strand
8

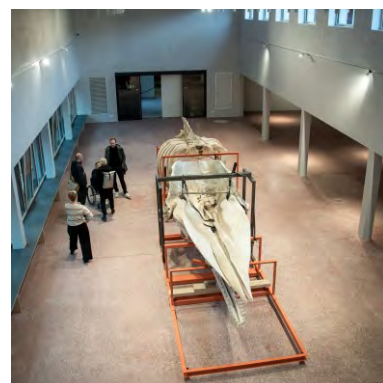
Een piepjonge Dwergvinvis
10

Overall zeehonden
14

Make way for whales!
22

In de ban van de walvis
23

Samenvatting

In 2024 spoelden slechts 36 Bruinvissen aan in België. Dat zijn er maar weinig in vergelijking met in de periode 2011-2018. Nochtans toonden luchtsurveys aan dat Bruinvissen tamelijk algemeen voorkwamen in onze wateren. We vonden in 2024 slechts één andere walvisachtige op het strand: een zeer jonge Dwergvinvis.

Op zee werden weinig andere walvisachtigen waargenomen dan Bruinvissen: enkele Bult-ruggen, Dwergvinvissen, Tuimelaars, een Gewone dolfijn en een groepje Witsnuitdolfijnen.

De gestage groei van het aantal zeehonden dat op onze stranden en in de havens komt rusten, werd in 2024 opnieuw bevestigd. Er zijn goed gekende rustplaatsen in Nieuwpoort en Oostende, en we vinden nu ook zeer frequent kleine groepjes zeehonden in de haven van Zeebrugge en in het Zwin (Knokke-Heist).

We noteerden 72 dode zeehonden: 34 Grijze en negen Gewone; de andere konden niet tot

op soort gebracht worden. Sealife verzorgde relatief weinig zeehonden: zes Grijze en drie Gewone.

In het jaarrapport besteden we verder wat aandacht aan de preparatie van twee skeletten van Dwergvinvissen. De ene spoelde aan in 1837, de andere werd gedood in de Schelde in 1865.

In 2024 trokken enkele evenementen rond walvissen veel aandacht. Voor het Centraal Station te Antwerpen werd, in een actie voor een betere bescherming van walvissen, een levensgrote replica van een Blauwe vinvis opgesteld. Maar het was vooral in Koksijde dat veel te beleven viel. Het Cabin Art festival had als onderwerp 'walvissen', als een voorproefje voor de heropening van het NAVIGO Visserijmuseum. Blikvanger in dat museum is het skelet van Potvis Valentijn: aangespoeld in 1989 en in 2019 weer opgegraven.

Summary

In 2024 only 36 harbour porpoises washed ashore: a low number compared to the period 2011-2018. However, aerial surveys showed that harbour porpoises were quite common in our waters. We recorded only one other stranded cetacean: a very young minke whale.

Apart from harbour porpoises, not many other cetaceans were sighted: a few humpback and minke whales, bottlenose dolphins, a common dolphin and a pod of white-beaked dolphins.

In 2024, the steady increase in the number of seals that haul out on our beaches and in ports was confirmed. In addition to the well-known resting sites in Nieuwpoort and Ostend, we now also very frequently find small groups of seals in the port of Zeebrugge and in the Zwin.

We registered 72 dead seals: 34 grey and nine harbour seals; the others could not be deter-

mined to species level. Sealife took care of only few seals: six grey and three harbour seals.

In the annual report we pay attention to the preparation of two skeletons of minke whales: one washed ashore in 1837, the other one was killed in the River Scheldt in 1865.

A few whale-related events attracted a lot of attention. A life-size replica of a blue whale was placed in front of the Antwerp Central Station in a campaign for a better protection of whales. But especially in Koksijde there was a lot to experience. A Cabin Art festival was organised; the theme was 'whales'. This was a foretaste of the reopening of the NAVIGO National Fisheries Museum. The eyecatcher in that museum is the skeleton of a sperm whale that had washed ashore in 1989 and was dug up again in 2019.

Aangespoeld?

Aangespoeld. In dit rapport vertellen we iets over zeezoogdieren: wat lag op het strand en wat werd opgemerkt op zee. *Aangespoeld* lijkt dus de lading niet helemaal te dekken. Of toch? Aangespoeld betekent voor kustbewoners nog iets anders. Men duidt er het deel van de bevolking mee aan dat oorspronkelijk niet afkomstig is van de kust – zonder negatieve bijklank. Het is een manier om in één woord iets uit te drukken waarvoor je normaal een hele zin nodig hebt. En met ‘*aangespoelden*’¹ duiden we hier dus ook zeezoogdieren aan die onverwacht in onze wateren rondzwemmen, en welkom zijn, als zeldzame en spectaculaire gasten.

In dit rapport willen we dus opnieuw, als bevoorrechte ooggetuigen, met iedereen delen wat aanspoelde, wat gezien werd op zee, en wat nog allemaal gebeurde rond zeezoogdieren in 2024.

Walvissen zijn erg populair. Zeker als je er een volksfeest rond kunt bouwen zoals in Koksijde: altijd meegenomen. Valentijn kwam terug! De indrukwekkende Potvis, ruim 35 jaar eerder stervend op het strand aangetroffen, kreeg een tweede leven. Men haalde zijn resten uit de kleigrond en restaureerde zijn skelet. Dat kreeg een ereplaats in ons Nationaal Visserijmuseum. Reden genoeg voor een groot feest in Koksijde, waar jong en oud konden genieten van muziek, een broodje gegrilde pladijs, ambachtelijk bereide grijze garnaalkroketteren en een bijhorend drankje. Zelfs Jommeke kreeg een speciale editie, en natuurlijk mocht een heuse walvissenstoet niet ontbreken. Folklore in het kwadraat, als manier om de band tussen de lokale bevolking, de aangespoelden en de zee aan te halen.

Ook op het strand viel heel wat te beleven: kunst, cultuur, natuur en enkele actuele politiek- en maatschappelijk relevante onderwerpen kwamen samen in een *Cabin Art Festival*. Kunstenaars konden met verf hun ding kwijt op de achterwand van strandcabines, kant zeedijk.

Het resultaat kan niet anders omschreven worden dan als ware pareltjes van de verbeelding.

U zult merken dat het jaarrapport van 2024 – opnieuw doorspekt met triviale wist-je-datjes – voor wat betreft strandingen tamelijk kort is: buiten een dwerg-Dwergvinvis geen bijzondere aangespoelde dieren, en weinig waarnemingen van dieren die bij ons erg zeldzaam zijn.

Maar we blijven wel met wat vragen zitten. Waarom stranden nu minder Bruinvissen dan pakweg 10 jaar geleden? Luchtsurveys tonen nochtans aan dat ze nog volop aanwezig zijn in onze wateren. En waar is de Witsnuitdolfijn gebleven? Tot rond 2011 zagen we ze heel regelmatig vanuit het toezichtsvliegtuig, en elk jaar spoelde er wel eentje aan. De soort lijkt zo goed als verdwenen uit de zuidelijke Noordzee. Spelen veranderingen in ons klimaat een rol, of vinden ze gewoon weer volop voedsel in meer noordelijke wateren? Wat is er aan de hand met de Grijze zeehond en zijn appetijt voor Bruinvvis? Tot voor kort vonden we regelmatig vreselijk toegetakelde Bruinvissen, duidelijk het slachtoffer van hongerige Grijze zeehonden. Ons grootste inheemse roofdier was hiermee begonnen rond 2010. Nu vinden we nog amper verscheurde resten van Bruinvissen. Hebben ze geleerd Grijze zeehonden te ontzwemmen, of hebben Grijze zeehonden nu voldoende ander voedsel? Of waren die aanvallen het werk van slechts enkele roofzuchtige zeehonden die inmiddels verhuisd of gestorven zijn?

Zich vragen stellen is de eerste stap naar wetenschappelijk inzicht. Zo’n inzicht start niet met het verzamelen van gegevens maar met nieuwsgierigheid en de drang naar kennis om de wereld beter te begrijpen. Vragen stellen, zonder meteen kant-en-klare antwoorden te willen formuleren die op niets gebaseerd zijn, is een essentieel onderdeel van dit proces. En dat geldt ook voor het ontrafelen van de mysteries rond walvissen, dolfijnen en zeehonden.

Vanuit de lucht in 2024

Zoals elk jaar voerden we enkele luchtsurveys uit voor het inschatten van de dichtheid en de verspreiding van zeezoogdieren. Die gegevens zijn nodig voor het ruimtelijk en temporeel plannen van werkzaamheden op zee die het potentieel hebben om beschermde dieren te verstoren of zelfs fysiek schade te berokkenen. En er zijn nogal wat werkzaamheden gepland: vooral de voorziene bouw van een caisson-eiland, ver in zee in de Prinses Elisabethzone, haalde het nieuws in 2024. Op dat eiland zullen transformatoren worden geïnstalleerd voor het transport van de energie geleverd door nog aan te leggen windparken. Men plant hier ook connecties met het elektriciteitsnet van andere landen.

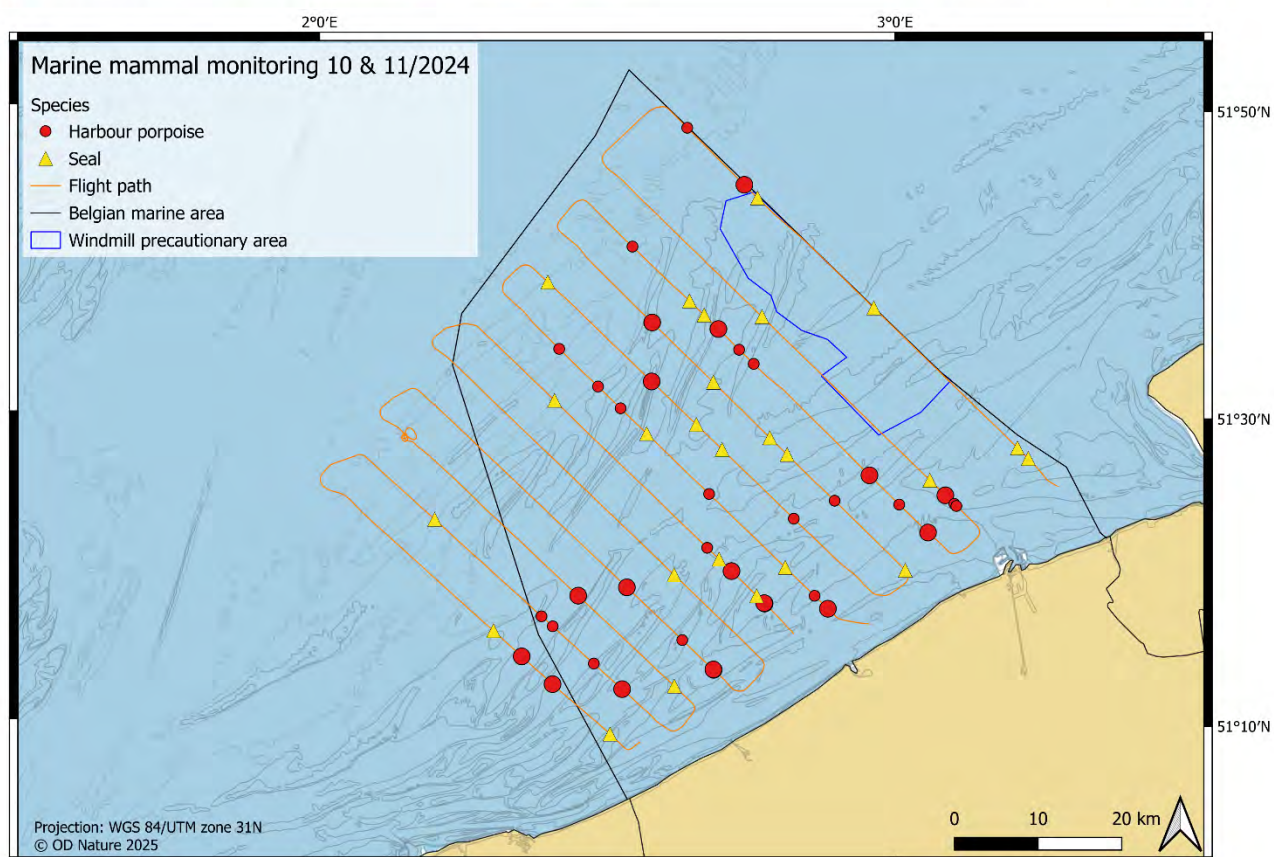
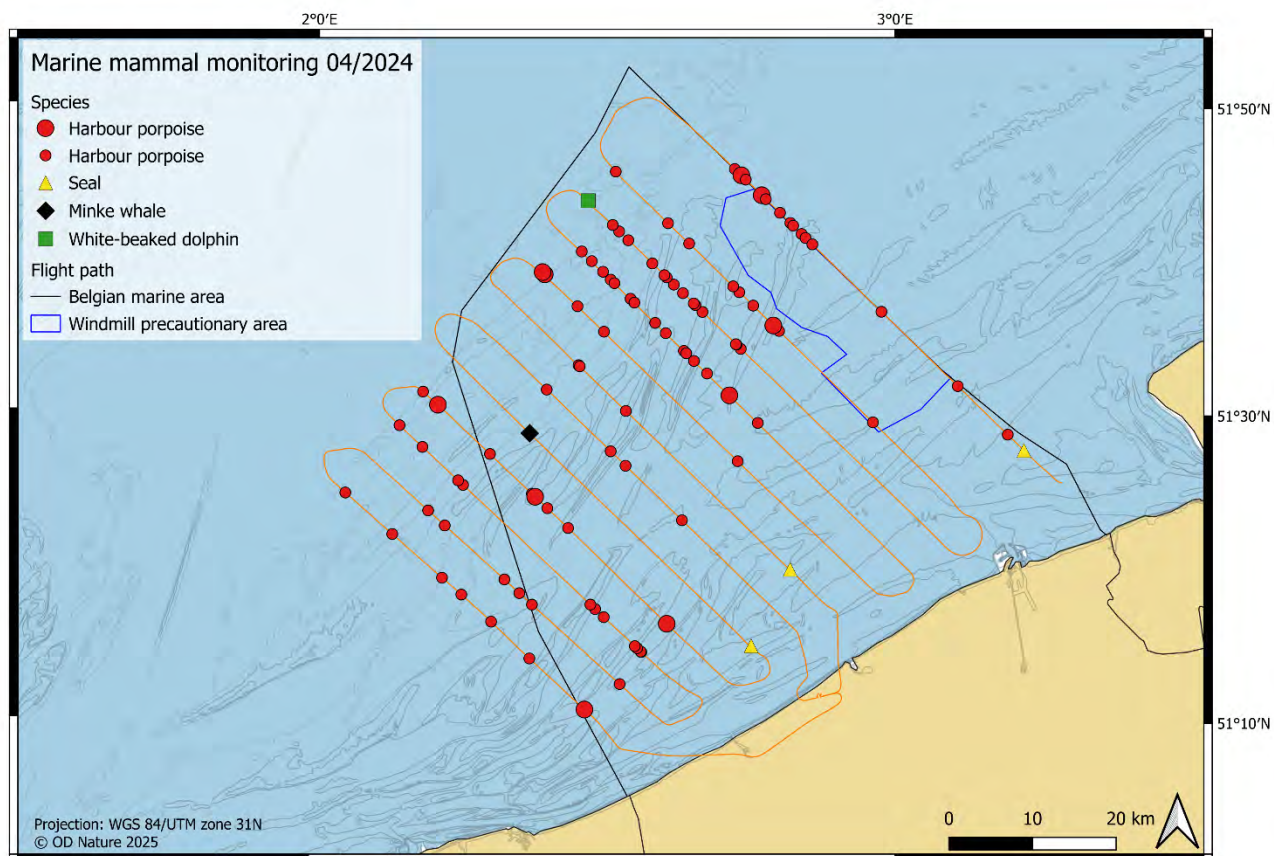
Er werden luchtsurveys uitgevoerd in april, augustus en oktober. Die vluchten hebben niet enkel de monitoring van zeezoogdieren tot doel. Ze worden gecombineerd met het opsporen van andere zaken waar we informatie over verzamelen, waaronder verontreiniging, verkeersinbreuken of de aanwezigheid van kleine transmigrantenscheepjes.

De resultaten van de zeezoogdierenmonitoring geven een gelijkaardig beeld als dat van de laatste jaren. In april werden veel Bruinvissen gezien (109) in vergelijking met in de maanden augustus en oktober (respectievelijk 21 en 69 voor een gelijkaardige surveyafstand)². Het hoogste aantal zeehonden op zee merkten we op in oktober: 28, tegenover 3 in april en 10 in augustus. Die zeehonden konden in de meeste gevallen niet tot op soort geïdentificeerd worden; enkel wanneer het opvallend grote dieren betrof, kleefden we er het label '*Grijze zeehond*' op. De survey in april was bijzonder omdat we ook twee andere soorten zeezoog-

dieren, veel zeldzamer dan de Bruinviss of zeehonden, opmerkten: een Dwergvinvis en een groepje van vijf Witsnuitdolfijnen.

Door middel van speciaal daarvoor ontwikkelde software³ kunnen we schatten hoeveel Bruinvissen aanwezig waren in onze wateren op het ogenblik van de survey. Het waren er ongeveer 5200 in april (gemiddeld 1,5 Bruinvissen/km²), 1000 in augustus (0,3/km²) en 3300 in oktober (1,0/km²). Niet enkel het aantal Bruinvissen varieerde, ook de groeps-grootte. Bruinvissen zwemmen vaak alleen rond, of samen met een jong, maar blijkbaar vormen ze in het najaar kleine groepjes. De gemiddelde groeps-grootte varieerde van 1,1 in april tot 1,3 en 1,9 in augustus en oktober.

De mogelijke impact van menselijke activiteiten op de verspreiding van Bruinvissen werd al in één van de vorige jaarrapporten besproken⁴. Het bleek dat ze in Belgische wateren in significant lagere dichtheden voorkwamen nabij scheepvaartroutes. Dit resultaat werd bevestigd in een veel uitgebreider onderzoek waarin onze gegevens werden gecombineerd met data uit vergelijkbare studies in de wateren van de ons omliggende landen. In plaats van enkel naar scheepvaartroutes als statisch gegeven te kijken, werd specifiek onderzocht welke invloed de effectieve aanwezigheid van vaartuigen had, zowel binnen als buiten deze routes. Dankzij het AIS-systeem (Automatic Identification System) aan boord van schepen konden we continu data verzamelen over hun afmetingen, positie, vaarrichting en snelheid. De resultaten⁵ waren niet helemaal verrassend: Bruinvissen werden verstoord door scheepvaart, en dit was te merken tot op een afstand van bijna 9 km.

Waarnemingen tijdens de luchtsurveys, samen met de vluchttracks en de contouren van het windpark in Belgische wateren (boven: april; beneden: oktober; Bruinvissen: rood, zeehonden: geel)

Walvisachtigen in onze wateren in 2024

We hebben heel wat meldingen van waarnemingen van Bruinvissen op zee ontvangen, zowel van het publiek als van mensen professioneel actief op zee. Veel andere soorten waren er niet, maar dat is normaal: de zuidelijke Noordzee is niet echt gekend als rijk aan walvisachtigen.

Er waren twee Dwergvinvissen: de eerste werd opgemerkt op 20 maart vanop het onderzoeksschip Belgica door wetenschappers van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO). Het dier bevond zich bij de Fairybank, in het westen van onze wateren. Het tweede dier werd op 23 april, tijdens een luchtsurvey, gezien nabij de grens met Britse wateren.

Een andere soort die bijna jaarlijks wel eens in onze wateren opdrukt, is de Bultrug. Op 3 februari werd een zwaar ontbonden Bultrugkadaver waargenomen vanuit het toezichtsvliegtuig van het Instituut voor Natuurwetenschappen, 17 km uit de kust en op 4 km van de grens met Franse wateren. Het betrof niet meer dan een fragment, maar een lange borstvin kon nog onderscheiden worden.

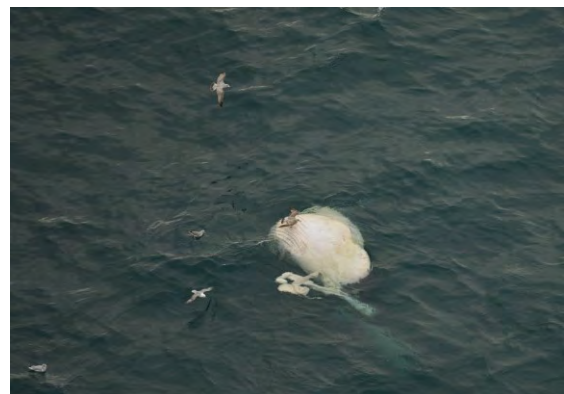
Het is natuurlijk veel leuker om een levende Bultrug te ontmoeten. Dat was het geval op 7 juni. Toen merkten zeilers er één op tussen de Kwintebank en de Middelkerkebank. Het dier sprong zelfs even uit het water. Een week later merkte men mogelijk hetzelfde dier op in Nederlandse wateren. Op 11 december werd ons door personen aan het werk in het Belwind windpark een filmpje overgemaakt: het toonde onmiskenbaar de rug en staart van een Bultrug.

Er was in 2024 slechts één melding van Witsnuitdolfijnen. Het groepje van vijf dieren werd op 23 april opgemerkt tijdens een luchtsurvey⁶.

Op 16 september merkten de opvarenden van de Smart Farmer, het werkschip van Zeeboerderij Westdiep, een groepje van twee tot vier

dolfijnen op voor de kust van Oostduinkerke. De identificatie tot op soort was moeilijk; het waren waarschijnlijk Witsnuitdolfijnen of Gewone dolfijnen. Enkele dagen daarvoor, op 11 september, had iemand een Gewone dolfijn opgemerkt vanaf het strand van Nieuwpoort; het kenmerkende patroon van kleuren en strepen op de kop en de flanken was duidelijk zichtbaar.

Op 9 februari en 31 juli werden telkens 2 dolfijnen samen gezien in een windpark. Op 30 juni zwommen drie dieren tussen Oostende en de windparkzone. Volgens de waarnemers betrof het telkens Gewone dolfijnen.

Een dode Bultrug op zee (3 februari; boven). Een Tuimelaar benadert een duiker (Trifels, Franse wateren, 4 augustus; onder)

Tuimelaars zijn gemakkelijker te herkennen op zee: ze zoeken vaak het gezelschap van mensen op en ze laten zich van heel dichtbij fotograferen of filmen⁷. Op 5 en 6 maart werd telkens een solitaire Tuimelaar gezien, respectievelijk nabij de zandbanken Westhinder en Oostdyck. De dieren zwommen mee met een vaartuig van de Scheepvaartpolitie. Volgens de opvarenden waren het twee verschillende dieren. De ene had een duidelijk donkerder gekleurde huid, en dat dier was ook dikker dan het andere. Op 6 maart surfte één van de dieren ook mee met de Simon Stevin (VLIZ).

Mogelijk was één van de Tuimelaars die gezien werd in de buurt van de Westhinder en de Oostdyck het dier dat al jaren voor onze kust en die van Noord-Frankrijk verblijft. Die Tuimelaar werd in 2024 door Belgische duikers nog gezien in Franse wateren, bij het wrak van de Trifels.

Dit lijkt de favoriete verblijfplaats van het dier te zijn, en het is ook een populaire duikstek. De Trifels, een Duits cargoschip van 137 m lang, werd door de Britse Navy getorpedeerd op 8 september 1944. Het wrak bruist van het leven: het is begroeid met tienduizenden anemonen, zakpijpen, weekdieren en zachte koralen. Het trekt heel wat vissen aan, en dus ook een eenzame Tuimelaar.

Ook later op het jaar werden nog Tuimelaars gezien. Op 28 maart, op ongeveer 15 km uit de kust, surfte een Tuimelaar mee voor de boeg van de Simon Stevin. Er werd er één opgemerkt in de buurt van de Oostdyck op 23 april, en er waren er minstens twee in hetzelfde gebied op 22 mei. Ten slotte was er nog een melding van twee Tuimelaars op 15 oktober. Ze werden gezien nabij de Zeeboerderij Westdiep vanaf de Smart Farmer.

Twee Bruinvissen gefotografeerd vanaf de oostelijke havendam van Zeebrugge op 15 augustus

Bruinvissen op het strand

Net zoals in de voorbije jaren spoelden veel minder bruinvissen aan dan in de periode 2011-2018. De meeste van de 36 aangespoelde dieren waren erg ontbonden, en dat liet een uitgebreid onderzoek naar de doodsoorzaak niet meer toe. Er was niet echt een duidelijk patroon in de locatie van de gestrande dieren maar het was wel opvallend dat er in Koksijde geen enkele was. Van de 36 dieren spoelden er 22 aan tussen Middelkerke en Wenduine, en 24 dieren spoelden aan tussen maart en juni.

Een aangespoelde Bruinvis met vraatsporen
(16 april)

Er spoelde één Bruinvis levend aan. Het dier stierf echter vóór Sealife de kans kreeg om het over te brengen naar het speciaal opvangbassin dat beschikbaar is in Blankenberge. Deze Bruinvis was erg mager en had oude verwondingen die geïnfecteerd waren door walvis-

luizen (*Isocyamus delphinii*). Het dier had ook meer recente verwondingen die mogelijk veroorzaakt waren door een Grijze Zeehond.

Een Bruinvis die op 2 maart aanspoelde te Oostende was mogelijk geraakt door een vaartuig: het vertoonde uitgebreide verwondingen en heel wat ribben waren gebroken.

Dit dier spoelde levend aan in Blankenberge op 18 januari; het had oude verwondingen die geïnfecteerd waren met walvisluizen (boven). Het dier vertoonde ook zeer recente verwondingen die vermoedelijk kort voor de stranding veroorzaakt waren door een Grijze zeehond (onder).

Terwijl we tot in een recent verleden (tussen 2011 en 2022) vaak Bruinvissen op het strand aantreffen die door een Grijze zeehond aangevallen en gedeeltelijk opgegeten waren, was dat in 2023 en 2024 veel minder het geval. In 2024 noteerden we er slechts twee waarvan dat de mogelijke doodsoorzaak was, maar helemaal zeker waren we dat niet. Het is een beetje vreemd dat we die doodsoorzaak bijna niet meer vaststellen. Er waren volop Bruinvissen én Grijze zeehonden aanwezig in onze wateren. Hebben Bruinvissen geleerd om Grijze zeehonden te vermijden, of hebben Grij-

ze zeehonden hun appetijt voor Bruinvissen verloren? Is er nu volop ander, meer geschikt of 'gemakkelijker' voedsel aanwezig voor Grijze zeehonden, of waren het slechts enkele zeehonden die de Bruinvis op het menu hadden, en zijn de meeste daarvan nu weggetrokken of gestorven? Allemaal vragen waar we voorlopig geen antwoord op hebben. Het is natuurlijk interessant om na te gaan wat in het buitenland gebeurt. Ziet men daar dezelfde trend? Dat is alvast het geval in Nederland: ook daar vindt men nu veel minder Bruinvissen die verscheurd waren door een Grijze zeehond⁸.

Dood doet eten

Heel af en toe laten we een dood zeezoogdier liggen. We doen dat enkel met soorten die algemeen voorkomen, en met dieren die door hun staat van ontbinding niet erg nuttig meer zijn voor onderzoek. Een voorwaarde is ook dat ze niet voor overlast zorgen. Het kan op plaatsen waar niet veel mensen komen, buiten het toeristisch seizoen, omdat we niet willen dat men ze voortdurend meldt aan hulpdiensten.

Op het strand en aan de voet van duinen komen dieren voor die zich voeden met aangespoelde dieren. Zeker in de winter kan dit belangrijk zijn voor hun overleving. We kennen de vele meeuwen die zich met aangespoelde dieren, inclusief zeezoogdieren voeden, maar er komen ook Kraaien en Vossen voor op het strand. En die laten evenmin een mals stukje verstorven zeezoogdier aan zich voorbijgaan.

Op 20 december spoelde een Bruinvis aan tussen Zeebrugge en Blankenberge, ter hoogte van de Fonteintjes. Slecht weer, weinig wandelaars. We lieten het dier liggen, en konden zo volgen hoe het langzaam verdween in de voedselketen. Na 2 weken bleef niet veel meer over dan een skelet. In dezelfde periode lag ook een dode Grijze zeehond, een volwassen mannetje, dicht bij de oostelijke havenmuur van Zeebrugge. Omdat dit dier te vaak gemeld werd door wandelaars werd het na een kleine week toch maar van het strand verwijderd.

Een dode Bruinvis op het strand van Zeebrugge op 26 december (boven); het dier was op 20 december al aangespoeld. Twee weken later bleef niet veel meer over dan een skelet.

Een dode Grijze zeehond op het strand van Heist (onder). Het dier, ongeveer 200 kg zwaar, lag er op 23 december en werd uiteindelijk pas na een kleine week van het strand verwijderd.

Een piepjonge Dwergvinvis

Op 13 mei trof een vroege wandelaar een bijzonder dier aan te Oostende. Op het strand, voor het Casino, lag een erg kleine baleinwalvis. Kort daarvoor had hoofdredder Jonathan Devos het dode dier nog zien drijven, net voor de kust. De zone rond het aangespoelde dier werd afgezet om hulpdiensten en onderzoekers van het Instituut voor Natuurwetenschappen toe te laten de verwijdering van het strand te organiseren. De Dwergvinvis bleek zeer vers: het dier was waarschijnlijk nog maar enkele uren dood, en het was dus heel erg geschikt voor een uitgebreid onderzoek.

Medewerkers van het Instituut voor Natuurwetenschappen brachten de Dwergvinvis over naar de faculteit Diergeneeskunde in Merel-

beke voor een autopsie. Die zou uitgevoerd worden door Gentse en Luikse dierenartsen. De resultaten van de sectie waren niet erg verrassend. De maag van het piepjonge mannetje was leeg, buiten een klein stukje plastic. Het dier was met zijn 214 kg veel te licht voor zijn 3,16 m en de speklaag was slechts 7 mm dik. Als doodsoorzaak werd *'verhongering'* genoemd.

Dwergvinvissen zijn bij de geboorte 2,4 tot 3,5 m lang, en ze wegen 300 tot 450 kg. Het dier dat aanspoelde te Oostende was waarschijnlijk slechts enkele weken oud. Op die leeftijd was het nog sterk afhankelijk van het moederdier. Op de één of andere manier moeten ze elkaar kwijtgespeeld zijn.

Hoewel we de laatste jaren wat vaker dode en levende Dwergvinvissen waarnemen, blijven strandingen bij ons zeldzaam. De soort komt vooral voor in het noordelijke en centrale deel van de Noordzee.

Centraal in de Noordzee vinden we de Doggerbank. Het Verenigd Koninkrijk, Nederland en Duitsland hebben delen van die grote, ondiepe zandbank voorgesteld als gebied dat op internationaal vlak belangrijk is voor zeezoogdieren, en dus bescherming nodig heeft. Niet enkel voor de Bruinvis, maar ook voor de Dwergvinvis. Tijdens surveys in dat gebied werden relatief hoge dichtheden van deze soort vastgesteld tussen mei en september, ongetwijfeld als gevolg van hoge concentraties Haring, Sprot en zandspieringachtigen⁹⁻¹⁰. Dwergvinvissen

zijn in het zuidelijk deel van de Noordzee zeldzaam, en men neemt aan dat de dieren die op en rond de Doggerbank voorkomen uit meer noordelijke wateren afkomstig zijn.

We verzamelden in recente jaren drie dode Dwergvinvissen. Het waren zonder uitzondering jonge en erg verse dieren. In 2004 brachten medewerkers van het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ) een Dwergvinvis die ze dood aangetroffen hadden op zee mee naar de haven. In 2013 haalden we een dier op te Nieuwpoort. Enkele grote plastic zakken hadden de maag volledig geblokkeerd, en het onfortuinlijke dier was gestorven door verhongering. Ten slotte lag in 2020 een Dwergvinvis met een afwijking aan de wervelkolom en een gebroken onderkaak op het strand van Bredene.

De preparatie van het eerste Dwergvinviskelet

Zoals ook in eerdere zeezoogdierenrapporten keren we ook nu eens terug in de tijd. Wie prepareerde het eerste Dwergvinviskelet in ons land, en waar was dat dier aangespoeld? We komen, zoals wat verwacht kon worden, opnieuw terecht bij Louis François Paret (1777-1859). Vorig jaar gaven we al een overzicht van het werk van deze ijverige natuuronderzoeker met aangespoelde Orka's¹¹. Hij prepareerde naast de skeletten van die Orka's nog tal van andere aangespoelde dieren, waaronder een jonge Dwergvinvis die op 20 juni 1837 aangespoeld was in Blankenberge. Later vond het skelet zijn weg naar de Universiteit Gent, waar het zich nog altijd bevindt. Opmerkelijk is dat niet enkel het skelet bewaard bleef: ook de huid van de staart werd door Paret geprepareerd, en de baleinen zitten nog mooi in de

bovenkaak. Paret vond zelfs de bekkenbeenderen terug. Dat zijn twee minuscule beentjes, resten van wat ooit het bekken van de landvoorouder van de baleinwalvissen was. Ze hangen, waarschijnlijk zonder belangrijke functie, los in de buik, en zijn vaak nogal moeilijk terug te vinden. Paret wist blijkbaar dat ze bestonden, en waar ze ongeveer zaten.

Het verhaal van de volgende Dwergvinvis die we bij ons mochten verwelkomen is niet minder opmerkelijk. Maar 'verwelkomen' is een slecht woord. De mannelijke Dwergvinvis werd begin oktober 1865¹² doodgeschoten op de Schelde, 'vanaf de oever en met een pistool'. Het onfortuinlijke dier werd twee keer geraakt.

Waar dat precies gebeurde, is niet helemaal duidelijk. Volgens de ene bron was het bij Hemiksem, tegenover de Sint-Bernardusabdij. Een andere bron vermeldt Austruweel, in een bocht wat meer stroomafwaarts. Het dorp Austruweel, of Oosterweel, werd grotendeels met de grond gelijk gemaakt in 1958: er was plaats nodig voor de uitbreiding van de haven.

De walvis werd op 11 oktober naar Antwerpen overgebracht, op een kar getrokken door twee

paarden. Het dier, 4,87 m lang, genoot er een massale belangstelling in de estaminet *Le Saumon*. Omdat het "een nogal onprettige geur verspreidde", verwijderde men er de tong, en men goot kamferolie in het lijf¹³. Pierre-Joseph Van Beneden kocht het aan voor het 'Musée de l'Etat'¹⁴.

Tot een halve eeuw geleden kon men de huid van het dier, gemonteerd op een model, bezichtigen in de 'Zaal der Zoogdieren van de Ganse Wereld' van het museum van het Instituut voor Natuurwetenschappen. Het skelet bevindt zich nog steeds in de collecties van het Instituut, niet toegankelijk voor het publiek. De huid, die naar verluidt *onnatuurlijk gekleurd* was, is er niet meer.

Het volledige skelet van de Dwergvinvis van 1865 wordt bewaard in het Instituut voor Natuurwetenschappen. Alle onderdelen hebben het inventarisnummer 1537γ.

Overal zeehonden

Zeehonden waren dagelijks aanwezig in de haven van Nieuwpoort of langs de rechteroever van de IJzermonding, soms met meer dan 20 samen. De meeste waren Gewone zeehonden, maar heel frequent lagen er één of twee jonge Grije tussen, meer dan vroeger. In 2024 was het ook druk in Oostende. Het hoogste aantal zeehonden dat daar samenkwam om uit te rusten was 12. Gaan ze daar Nieuwpoort achterna? Een groot verschil met Nieuwpoort is alvast het percentage Grije zeehonden: dat is veel hoger te Oostende. Vrijwilligers zetten zich dagelijks in om die rustplaats, in het centrum van Oostende, voor verstoring te behoeden. Een andere, meer onbekende maar frequent gebruikte rustplaats, is het uiteinde van de westelijke havenmuur van Zeebrugge. Daar ligt, relatief beschut en mensenvrij, een

klein strandje. Soms liggen er wel zeven zeehonden. Ten slotte bereikte ons wat nieuws uit het Zwin. Op een vrij ontoegankelijke plaats merkt men daar steeds vaker zeehonden op.

Zoals dat de laatste jaren het geval was, zwom af en toe een zeehond het binnenland in. Dat was onder meer het geval in Gent: daar dook op 15 juli een zeehond op in de binnenstad.

Een Grije zeehond in de haven van Nieuwpoort: soms liggen ze op een andere plaats dan de Gewone (7 april; platform voor een jetski).

Een blij, en een minder blij terugzien

Goed gekende zeehonden die ook in 2024 Nieuwpoort geregeld bezochten, waren de die met het merkplaatje 'F520', in oktober 2020 vrijgelaten te Calais en al vanaf november van dat jaar een vaste gast bij ons, en de half blinde zeehond 'Pop-eye'. Er waren ook nieuwe dieren met een voorgeschiedenis. Aan de kusten van de Noordzee vinden we een aantal opvangcentra waar men zeehonden in moeilijkheden tijdelijk onderdak biedt. Bij hun vrijlating zijn ze uitgerust met een plastic merkplaatje met een nummer. Voor medewerkers van die centra is het altijd interessant om informatie te krijgen over hoe 'hun' zeehond het ervan afbrengt in het wild. En voor ons is het natuurlijk leuk om te weten waar ze vandaan komen.

Een Britse Gewone zeehond met merkplaatje 63163 die lag te rusten op het Klein Strand te Oostende in april, mei en september, zag heel dik en gezond uit. 'Has Bean', zoals men het

dier gedoopt had, was binnengebracht in het centrum in East Winch op 28 juni 2020 als pup van 10.6 kg. Het dier was aangetroffen in Shobern (Suffolk, UK). Op 5 november 2020 was het, aangevet tot een stevige 38.5kg, vrijgelaten in de Wash.

Pop-eye in de haven van Nieuwpoort (22 oktober)

Zeehond 63163 toont zijn merkplaatje aan de fotograaf op het Klein Strand te Oostende (boven: 5 mei, beneden: 26 september)

Er waren nogal wat Nederlanders op bezoek. Op 22 februari kruiste een Gewone zeehond met plaatje 23-070 op het strand van De Haan het pad van een bijtgrage hond. Medewerkers van Sealife en NorthSealTeam konden het dier ter plaatse verzorgen en weer vrijlaten. Hetzelfde dier werd, gezond en wel, opnieuw opgemerkt op 18 mei in Koksijde. 'Goliath' was op 23 mei 2023 als premature pup van amper 7 kg gevonden in Eemshaven (Groningen), en was, aangesterkt tot 32 kg, vrijgelaten in de Waddenzee op 3 augustus 2023.

Een zeehond die op 3 maart met blauwe verf gemarkeerd werd in Westkapelle (Zeeland), lag vijf dagen later te rusten op het strand van Koksijde. Een andere Gewone zeehond, '1132', lag op 4 april te rusten in Knokke. Het dier was vrijgelaten in Ouddorp op 20 september 2023 door ASeal. ASeal had ook zeehond 1256 verzorgd. Dat dier lag op 30 november op het strand van Oostende. Het was op 2 september 2024 gevonden op het strand van Noordwijk, en was op 23 november van dat jaar vrijgelaten in Scharendijke.

Een met blauwe verf gemarkeerde Gewone zeehond op het strand van Koksijde

Goliath op het strand van Koksijde

Er waren ook enkele Franse dieren. Op 5 juli 2023 werd een zeer kleine (8 kg) Gewone zeehond in moeilijkheden aangetroffen op het strand van Champeaux (département Manche - Normandië). Op 30 september van dat jaar, en 22 kg zwaarder, had men het dier vrijgelaten in Veulettes sur Mer (département Seine Maritime). Het dier, met de naam 'Lithium' en een wit merkplaatje met nummer 306, lag op 5 februari, ver van huis, te rusten op het Klein Strand van Oostende. Op 1 mei lag een Grijze zeehond te rusten in Lombardsijde. 'Funk', met wit merkplaatje 187, was op 25 februari 2024 van het strand gehaald in Boulogne, en was weer vrijgelaten in Sangatte op 26 maart.

Ten slotte konden we ook een Duits dier verwelkomen. De Gewone zeehond met merkplaatje 3444 lag eind januari en begin februari op het strand van Heist. Het dier had wat bijwonden, mogelijk veroorzaakt door andere zeehonden of door een hond of een vos. Sealife slaagde er niet in het dier te vangen voor ver-

zorging. 'Yuki' was opgevangen als pup in de zomer van 2023 en was op 13 oktober 2023 vrijgelaten nabij Friedrichskoog.

Een minder blij terugzien was er met de Gewone zeehond met merkplaatje 63550. Op 11 maart had men het dier gezien in De Haan, en later in maart ook in Oostende en Bredene, maar op 16 april lag het dood op het strand van Oostende. Het dier was in juni 2023 als pup van 8 kg opgenomen in het opvangcentrum van East Winch (UK). 'Nettle' werd na verzorging vrijgelaten in november 2023, 37 kg zwaar. Op 21 april spoelde nog een dode zeehond aan met een merkplaatje, deze keer in Blankenberge. Een dag voordien zwom het nog rond in de haven. Het Nederlandse dier met nummer 1129 was naar de opvang van ASeal gegaan op 7 juni 2023, als pup van 9 kg. Het dier was vrijgelaten in Ouddorp in september 2023, 36,7 kg zwaar. Bij de autopsie werd vastgesteld dat het meer dan de helft van dat gewicht verloren had.

Verstrikt

Opnieuw raakten zeehonden verstrikt in vistuig of rommel op zee. Meestal loopt dat slecht af, maar voor enkele dieren kwam er op tijd hulp: zij konden het navertellen.

Op 13 februari lag een Grijze zeehond op een strandhoofd in Raversijde. Het dier had een stuk sleepnet rond de kop. Met enige moeite slaagden medewerkers van Sealife erin het dier te vangen, het net weg te snijden en het ter plaatse weer vrij te laten.

Op 18 december brachten late avondwandelaars NorthSealTeam op de hoogte van een mogelijk gewonde zeehond op het strand tussen De Haan en Vosseslag. In totale duisternis, met een harde wind en striemende regen er bovenop, zette men een zoekactie op touw. Met succes: na enige tijd vond met een totaal uitgeputte Grijze zeehond. Het dier had een visnet rond de nek en dat had een lelijke insnijding veroorzaakt. De vrijwilligers van het

NorthSealTeam hielpen Sealife bij het verwijderen van het visnet en het ontsmetten van de wonde. Toen duidelijk werd dat de zeehond terug op krachten gekomen was, werd besloten om het dier ter plaatse vrij te laten. De hulpverleners konden moe maar voldaan naar huis.

Een verstrikte zeehond te Raversijde

Men slaagt er niet altijd in verstrikte zeehonden te bevrijden. Op 1 april werd een zeehond met een rubber ring rond de nek, gelukkig (nog) niet erg knellend, opgemerkt te Oostende. Op 8 en 12 april werden pogingen ondernomen om het te vangen, maar dat lukte niet.

Ook een zeehond met een stuk blauw net rond de kop, op 6 september te Zeebrugge, was alert genoeg om helpende handen telkens te vermijden. Het dier verdween in zee, met visnet. Hopelijk hebben deze dieren ergens anders barmhartige verlossende handen gevonden.

Verstrikte zeehonden: 1 april (Oostende; boven) en 6 september (Zeebrugge; beneden).
Men slaagde er niet in deze dieren te vangen om ze te bevrijden.

Zeehonden in de opvang

2024 was voor Sealife heel rustig: men heeft er zes Grijze en drie Gewone zeehonden opgevangen. Twee Grijze en twee Gewone zeehonden waren te zwak bij opname, en ze zijn er gestorven. De andere dieren konden vrijgelaten worden. Het gemiddeld gewicht bij opname van de Grijze zeehonden die uiteindelijk konden vrijgelaten worden, was 14 kg. Bij hun vrijlating, gemiddeld 84 dagen na hun opname, was dat 36 kg: 2,5 keer zwaarder op minder dan drie maanden tijd.

Negen zeehonden in totaal: dat is het laagste aantal van de laatste 21 jaar. Zeehonden worden nu vaker een tijdje geobserveerd op het strand. Enkel wanneer duidelijk is dat er echt iets mis is, grijpt men in. Vandaar ook de huidige relatief hoge mortaliteit van opgevangen dieren: ze zijn nu allemaal écht ziek en hulpbehoevend. Tot enkele decennia geleden werden veel pups die op het strand kwamen rusten, van dat strand geplukt, ook als dat niet dringend nodig was. Soms kwam een vliegtuigje ze

zelfs ophalen, helemaal vanuit het noorden van Nederland. Maar toen waren zeehonden nog zeldzaam, en de populaties in de zuidelijke Noordzee hadden het erg moeilijk.

Zeehonden worden, voor ze naar de opvang gaan, getest op het vogelgriepvirus. Recent werd dit virus vastgesteld bij zeezoogdieren (in Europa bij zeehonden¹⁵ en zelfs een Bruinvis¹⁶). In het algemeen is de overdracht van dit vogelvirus naar zoogdieren een reden voor bezorgdheid (Nieuwpoort, 28 februari).

Een zeehond in de sneeuw in Oostende op 18 januari. Het jonge dier werd enkele dagen lang geobserveerd op het strand, en werd uiteindelijk door Sealife opgenomen voor verzorging: het bleek erg verzwakt.

Dode zeehonden

In 2024 spoelden 70 zeehonden dood of stervend aan. Daarnaast werden er nog twee dood in een haven gevonden. Slechts 43 dieren konden op soort gebracht worden: 34 Grijs en negen Gewone zeehonden. De overige dieren bevonden zich in een verregaande staat van ontbinding. Meestal werden ze niet verzameld voor onderzoek, en het was niet mogelijk om ze tot op de soort te identificeren. Voor twee van die dieren werd de politie er zelfs even bijgehaald omdat voorbijgangers melding hadden gemaakt van *'aangespoelde menselijke resten'*. Zonder haar of huid was het herkennen van de skeletresten als *'afkomstig van een zeehond'* inderdaad niet eenvoudig.

In maart en april spoelden in totaal 30 zeehonden aan. Vooral in Koksijde (14 dieren) en De Haan (12 dieren) had men het in 2024 druk met kadavers ruimen.

Tussen 31 januari en 19 februari spoelden zes zeer jonge, heel recent gestorven zeehonden aan (vier Grijs en twee Gewone) waarvan er

minstens vier waarschijnlijk door bijvangst gestorven waren. Vermoedelijk had een visser in die periode zijn netten uitgezet voor de kust van De Panne of Koksijde. Tussen 12 en 28 maart spoelden twee zeer verse Grijs zeehonden en een Bruinvis aan, opnieuw tussen Koksijde en De Panne: ook voor deze was de meest waarschijnlijk doodsoorzaak bijvangst.

Een erg jonge Grijs zeehond die op 23 december op het strand van Bredene lag te rusten, werd er de dag erna dood aangetroffen. Het dier had er tijdens de nacht of vroege ochtend een belangrijke verwonding opgelopen. Het is niet duidelijk of die verwonding veroorzaakt was door een Vos of een loslopende hond.

Enkele van de dode dieren waren gemerkt (zie hierboven). Een dier dat gestorven was door bijvangst had een fluogroene markering, aangebracht in Nederland. Men doet dit om te vermijden dat hulpverleners telkens opnieuw moeten uitrukken wanneer een dier door het publiek als *"in nood"* gemeld wordt.

Een dode zeehond op het strand op 24 december

Een groene zeehond

Een bijzonder dier verdient een speciale vermelding. Op 10 augustus lag een opvallend groene Gewone zeehond levend op het Klein Strand te Oostende. Drie dagen later werd het er dood aangetroffen. Het dier was op de rug volledig begroeid met een groenwier, een soort darmwier¹⁷. Dit wier gedijde op dat moment in overvloed langs onze kust. Op het Klein Strand vormde het op een bepaald moment dikke pakketten. De vraag rijst hoe deze zeehond zijn *rugtuintje* kreeg. Mogelijk had het dier een tijd in brak water vertoefd, of was de begroeiing het gevolg van een langdurig verblijf in het rustige water nabij het Klein Strand. Ook enkele andere zeehonden vertoonden in dezelfde

periode in meer of mindere mate een gelijkaardige begroeiing.

Het fenomeen van groenwieren op zeehonden is niet uniek. Een literatuurstudie over dit '*curieuze fenomeen*'¹⁸ bracht aan het licht dat al minstens acht genera wieren op de rug van zes zeehondensoorten aangetroffen werden. Het meest voorkomende wier was darmwier, en de Gewone zeehond was het vaakst de gastheer. Het wier vond men ook al op Grijze zeehonden in Ierland¹⁹. Onderzoekers concludeerden dat de algenbegroeiing vooral voorkwam op volwassen vrouwtjes, en vaak wanneer die in estuaria leefden. De begroeiing werd ingeschat als eerder nadelig voor de dieren.

Make Way for Whales!

Jaarlijks sterven duizenden walvissen door aanvaringen met schepen. Soms zijn het dieren die behoren tot erg bedreigde soorten. Een goede schatting maken van het aantal aangevaren walvissen is niet mogelijk: de meeste zinken ongemerkt naar de diepte weg. Omdat scheepvaart elk jaar toeneemt en er amper wetgeving bestaat die walvissen beschermt, besloot de Koninklijke Belgische Redersvereniging (KBRV) te starten met een campagne om de problematiek aan te kaarten. Ze deden dat in samenwerking met de Amerikaanse NGO Whale Guardians. De KBRV verenigt bijna alle reders met schepen onder Belgische vlag.

Als start van de *#MakeWayForWhales*-actie kon men op 13 juni voor het Centraal Station van Antwerpen 'Star' bewonderen, een levensgrote replica, 26 m lang, van een Blauwe vinvis²⁰. De ligplaats was niet toevallig gekozen: in het nabijgelegen Elisabeth Center aan het Koningin Astridplein vond een conferentie rond

scheepvaarttechnologie plaats, en men verwachtte er heel wat passanten uit de maritieme sector. Ze konden niet anders dan onder de indruk zijn van hoe groot zo'n vinvis wel kan zijn. Tijdens de conferentie maakte men afspraken over de integratie van data m.b.t. migratieroutes van walvissen en belangrijke walvisgebieden in algoritmes die de reisweg van vaartuigen optimaliseren. Daarnaast werd aangeboden om de nieuwe Europese tak van Whale Guardians te huisvesten in een kantoor in Antwerpen.

Men vestigde niet enkel de aandacht op aanvaringen door schepen. Ook verstrikking in visnetten, plasticvervuiling en onderwatergeluid werden in de schijnwerpers geplaatst. Daarnaast werd het belang van walvissen in de klimaatproblematiek belicht. Veel mensen zijn niet op de hoogte van de rol die walvissen spelen in de cyclus van voedingsstoffen in de oceanen²¹.

Om de impact van scheepvaart op walvissen te beperken, werkt de KBRV samen met onderzoekers die over uitgebreide verspreidingsgegevens van walvissen beschikken. Die data kunnen gebruikt worden om routes aan te passen of om in bepaalde gebieden schepen te verplichten trager te varen en uitkijk te houden.

Eén van de meest zorgwekkende gevallen is dat van de Atlantische Noordkaper. Van deze tot 16 m lange en 70 ton zware walvis bleven na het stopzetten van de jacht nog slechts enkele honderden dieren in leven. Ondanks een strikte bescherming neemt de populatie verder af, vooral als gevolg van sterfte door aanvaringen en verstrikking in touwen en visnetten. Deze spectaculaire diersoort kwam tot in de middeleeuwen ook in onze contreien voor. In die tijd was ze in de Golf van Biskaje de belangrijkste doelsoort van Baskische walvisjagers.

Voor de bescherming van de Noordkaper zijn al belangrijke stappen gezet. In het begin van de 21^e eeuw heeft men scheepvaartroutes in de Baai van Fundy (Canada) en bij de haven van Boston (USA) aangepast om het aantal aanvaringen zoveel mogelijk te beperken. Steeds vaker maakt men er gebruik van verspreidingsgegevens die ad hoc verzameld worden. Daarvoor zet men radio- of satelliettags en onderwaterhydrofoons vastgemaakt op boeien in, en men voert zowel bemande als onbemande luchtsurveys uit. Ook het publiek speelt een rol: men vraagt iedereen die op zee actief is waarnemingen van Noordkapers te melden. Op die manier kan men zeevarenden zeer snel van hun aanwezigheid in een bepaald gebied op de hoogte brengen. De informatie helpt om modellen over de verspreiding van de dieren te verfijnen, waardoor meer gerichte beschermingsmaatregelen genomen kunnen worden.

Overigens zijn langs de oostkust van Noord-Amerika ook maatregelen van kracht bij kreeftenvisserij om het verstrikken van Noordkapers in touwen zoveel mogelijk te beperken.

Bij ons worden heel af en toe walvissen binnengebracht op de boeg van een schip: Gewone vinvissen in Antwerpen (2009), Gent (2015) en Antwerpen (2023).

In de ban van de walvis

Dé gemeente waar walvissen in 2024 in de schijnwerpers stonden, was Koksijde. De lokaal erg geliefde Potvis Valentijn kwam terug – of toch zijn skelet. Dat werd gevierd met heel wat toeters en bellen. Voor strandbezoekers was er in de zomer, als opwarmertje van zijn terugkeer, een kleurrijk *Cabin Art Festival*. Kunst met de walvis als centrale gast.

Cabin Art

Cabin Art is een kunstenfestival dat elk jaar georganiseerd wordt door de gemeentelijke dienst Cultuur en Erfgoed van Koksijde, in samenwerking met Rodeo en Baldus Beach (2024 was al de 16^e editie!). Het thema van 'Cabin Art 2024', dat liep van 25 mei tot 15 september, was 'Aangespoeld', ter ere van Potvis Valentijn die in 2024 terugkeerde naar Koksijde. Creatieve geesten konden er de achterkant van een rij strandcabines in Sint-Idesbald gebruiken als het canvas van hun inspiratie. Het resultaat was een reeks pareltjes.

In de kunstwerkjes werd de link gelegd naar het landschap van onze stranden en duinen, of naar lokale gebruiken zoals de paardenvisserij. Er werd geknipoogd naar bekende kunstenaars of populaire striptekenaars die een band hadden met onze kust, zoals Paul Delvaux, Keith Haring en Jef Nys, en ook huidige wereldproblemen zoals transmigratie passeerden de revue.

Valentijn is terug!

Vier jaar heeft het geduurd. Na een proefopgraving in 2013 was Valentijn in de zomer van 2019 eindelijk uit de polderklei gepeuterd. Nog resterende vlees- en vetresten waren ter plaatse verwijderd, en de skeletdelen had men overgebracht naar Merelbeke. Daar konden experts van de faculteit Diergeneeskunde starten met het verder ontvlezen, reinigen, ontkleuren, bleken, drogen en ontvetten. Enkele botten, waaronder de schedel, hadden een grondige restauratie nodig, maar andere waren in perfecte staat. Men puzzelde het skelet een eerste keer in elkaar in Merelbeke.

Tijdens het conserveringsproces had men ook wat onderzoek verricht. Een scan van één van de tanden liet doorschijnen dat Valentijn bij zijn dood ongeveer 37 jaar oud was. Men vond

nagenoeg geen sporen van duikletsels. Oudere dieren ontwikkelen doorheen het leven botletsels door accidenteel te snel naar de oppervlakte op te stijgen. Het dier vertoonde wel verzwakte nekwerfels en er waren sporen van artrose op de gewrichten.

En dan was het tijd voor het moment suprême. Op 7 september werd het NAVIGO Visserijmuseum van Oostduinkerke plechtig heropend. Het werd een echt volksfeest dat startte met een optocht doorheen de straten: een aangepaste garnaalstoet met splinternieuwe Potvispraalwagen. Daarna volgden, op het binnenplein van het Visserijmuseum, de obligate speeches en dankwoorden, afgewisseld met vissers- en zeemansliederen. Het was druk bij de drank- en eetstandjes.

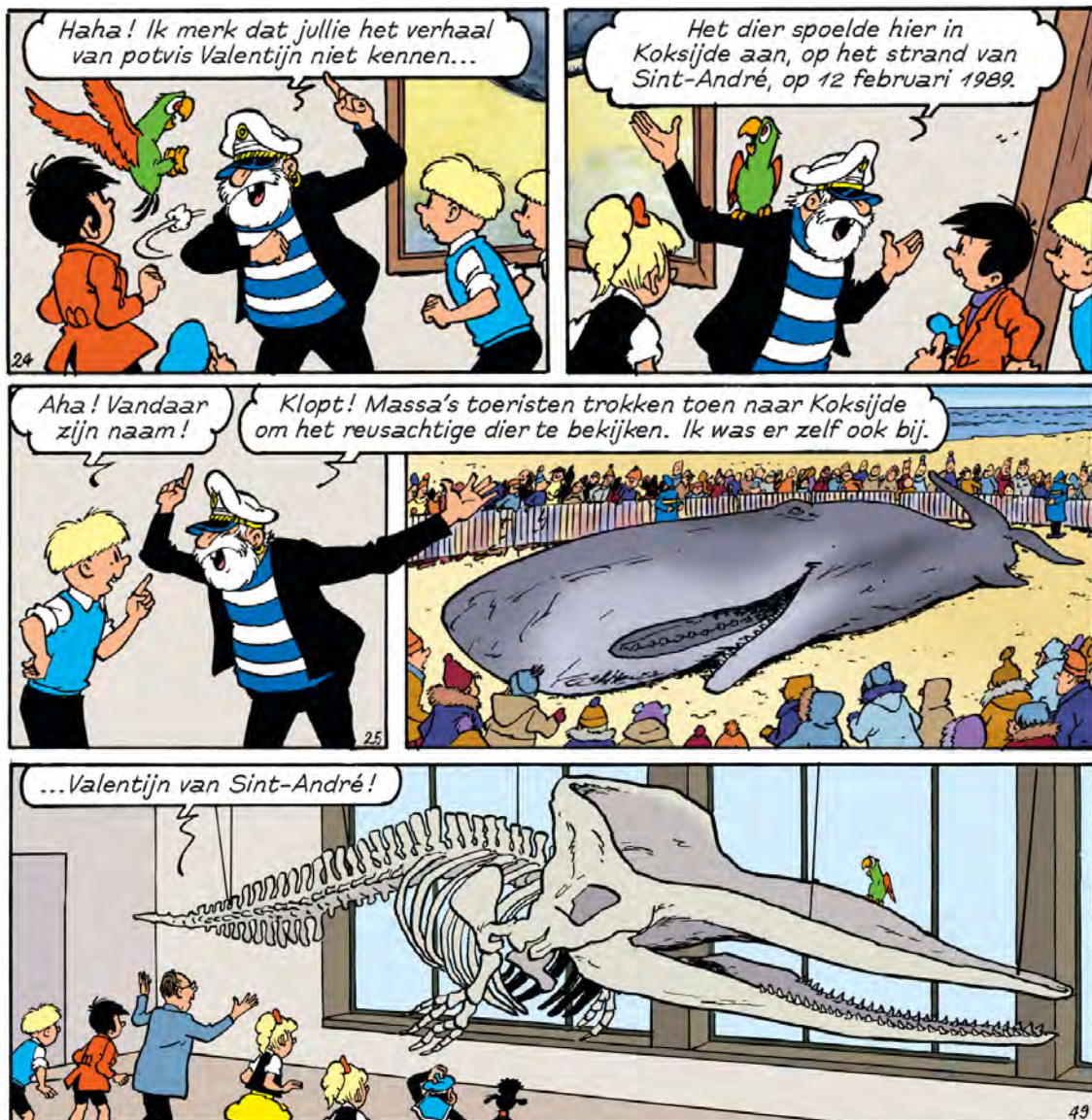

De opening van 7 september was niet helemaal de echte opening. Bij het binnenbrengen van Potvis Valentijn in het museum op 25 april was niet enkel de pers uitgenodigd. De eerste bezoekers, op 26 april, waren de schoolkinderen van de basisscholen van Oostduinkerke. Die hadden, speciaal voor dat bezoek, heel wat interessante vragen voorbereid. Ook leden van enkele verenigingen met een werking die dicht bij die van het museum aanleunt, hadden de eer een eerste exclusieve blik op het Potvis-skelet te werpen.

En op 2 augustus was al een nieuw album van Jommeke en zijn vrienden verschenen. Ze waren, na 'De Mandoline van Caroline', al voor een tweede keer op avontuur in Koksijde. Het

onderwerp nu: Potvis Valentijn en het Visserijmuseum. Onder de hoofdpersonages in het album vonden we zowaar een nieuwe, echte professor. Onder de leiding van dit niet-fictieve personage was het skelet van Valentijn opgegraven, gereinigd, hersteld, en tenslotte opgehangen in het Visserijmuseum²².

In de marge van dit hele gebeuren had auteur Jan Huyghe een gedenkboek geschreven over *Valentijn van Sint-André van 't Schipgat* – met heel wat illustraties van de Potvisstranding, leuke anecdotes over het daaropvolgend "Potvistival" op het strand en tenslotte de plechtige begrafenis²³. En over hoe de lokale bevolking het dier omarmd had, en hem "hoe meer hij stonk, hoe liever zag".

Over Valentijn

Valentijn was een volwassen Potvisman. Op 12 februari 1989 was het dier aangespoeld in Sint-André. Men wist niet goed meer wat te doen met een 17 m lang, ontbindend kadaver: het was al van 1954 geleden dat nog eens een Potvis aangespoeld was bij ons. Begraven leek de beste optie, waarschijnlijk omdat men er anders geen weg mee wist. Na vier dagen op het strand was het zo ver. Onder grote belangstelling werd het naar schatting 50 ton zware kadaver van het strand getild en overgebracht

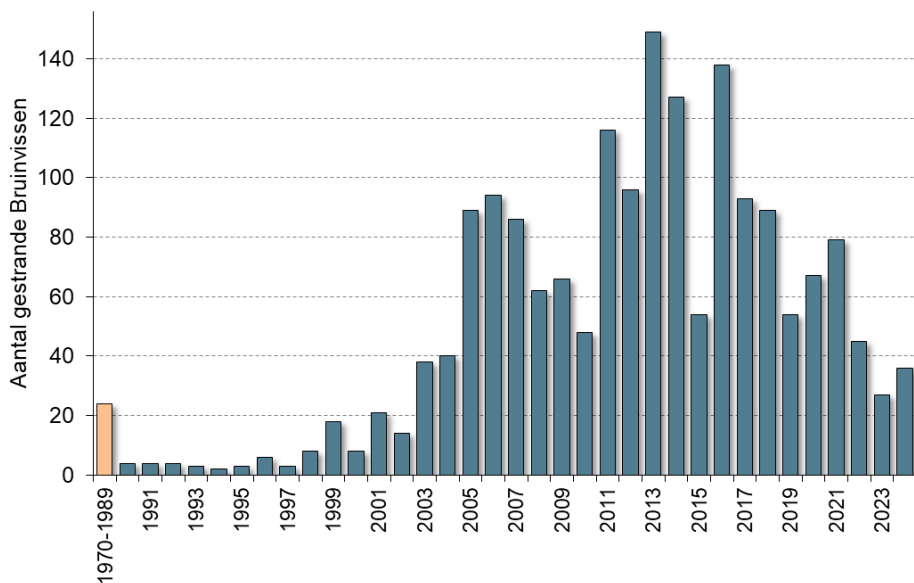
naar de site van Ten Bogaerde, een middeleeuwse hoeve die verbonden was aan de Duienenabdij. De resten van het dier bevonden zich intussen in een verregaande staat van ontbinding en ze verspreidden een ondragelijke stank. Bij Ten Bogaerde was een diepe put gegraven. Er werden zowaar een overlijdensakte en een doodsprentje opgemaakt, en later plaatste men bij de begraafplaats zelfs een stenen grafzerk. De lokale en nationale pers hadden dagen lang van het spektakel gesmuld.

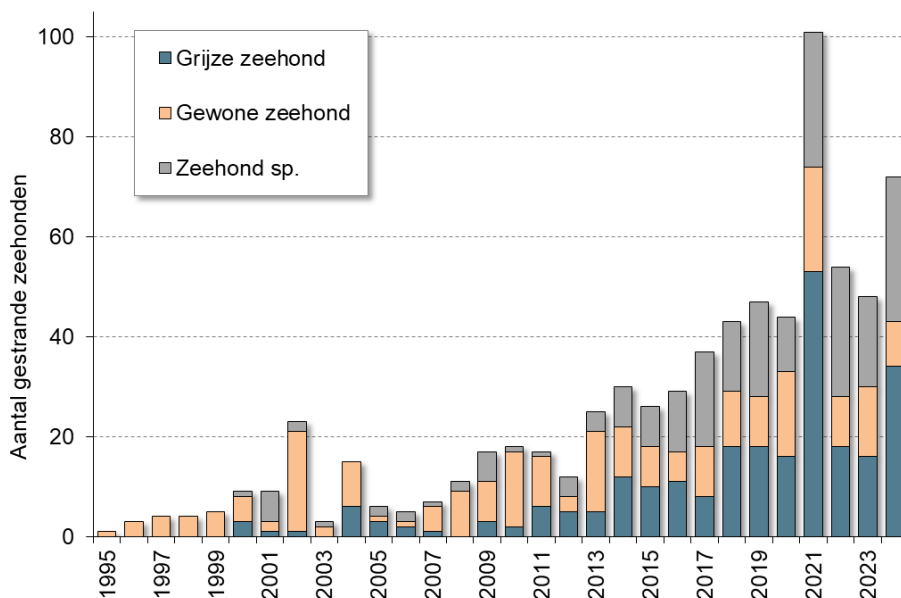
Data

Het aantal dood aangespoelde Bruinvissen en zeehonden vertoont een duidelijk verschillende trend. De trend in het aantal gestrande Bruinvissen is het gevolg van een verschuiving

van de populatie binnen de Noordzee, terwijl die van de aantallen zeehonden het gevolg is van groeiende populaties in de ons omringende landen.

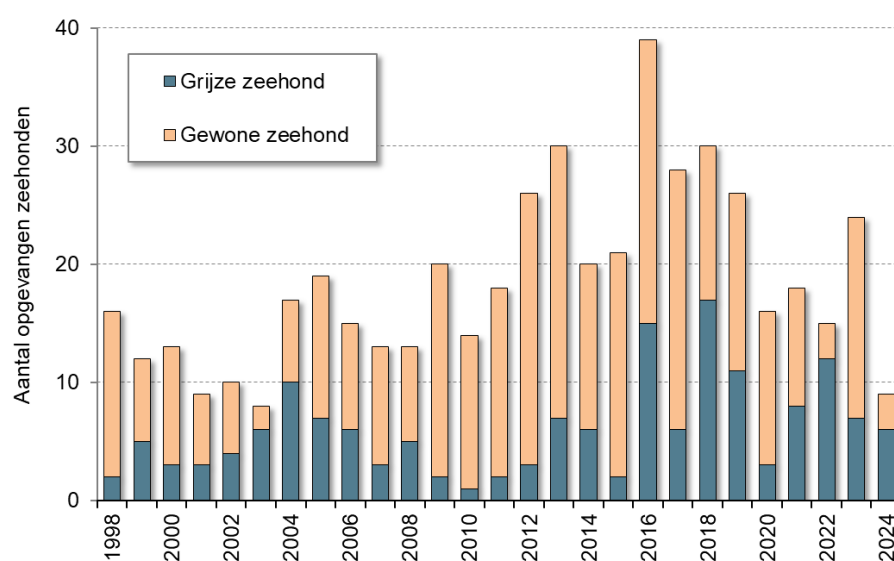
Aantal aangespoelde Bruinvissen tussen 1970 en 2024

Aantal gestrande (dode) zeehonden per soort in 2024

Aantal gestrande (dode) zeehonden en Bruinvissen per kustgemeente in 2024

	Grijze zeehond	Gewone zeehond	Zeehond sp.	Bruinvis	Lengte kust (km)	Zeehonden per km kustlijn	Bruinvissen per km kustlijn
Niet gekend			1				
De Panne	4	2	1	4	4,7	1,5	0,9
Koksijde	10	2	2		8	1,8	0
Nieuwpoort	2	1	2	1	3,6	1,4	0,3
Middelkerke	3		5	6	7,7	1	0,8
Oostende	2	2	2	7	8,6	0,7	0,8
Bredene	4		2	2	3,6	1,7	0,6
De Haan-Wenduine	5		7	7	10,4	1,2	0,7
Blankenberge	3	2	3	3	3,2	2,5	0,9
Zeebrugge				3	5,4	0	0,6
Knokke-Heist	1		4	3	10,2	0,5	0,3
Totaal	34	9	29	36	65,4	1,1	0,6

Aantal door Sealife verzorgde Gewone en Grijze zeehonden (in België aangetroffen), per soort tussen 1998 en 2024

Dankjewel

Het is niet mogelijk om iedereen die iets bijgedragen heeft tot dit rapport in dit dankwoord te vermelden; onvermijdelijk vergeten we hier mensen, diensten, bedrijven of instituten. We danken hierbij alvast zij die ons waarnemingen of foto's overmaakten – een selectie van deze foto's zijn hier opgenomen. Veel informatie was afkomstig van Sealife, NorthSealTeam en Natuurpunt (o.a. via waarnemingen.be). Daarnaast bezorgden enthousiaste natuurliefhebbers, waaronder Jean-Marc Rys, Linda Vanthournout, Hilde Saesen, Luc David en vele anderen ons heel wat informatie over zeehonden die bij ons komen rusten.

Medewerkers van diverse diensten, administraties en instituten zijn altijd enthousiast om informatie te bezorgen of ons te assisteren: Maritiem Informatiekruispunt (MIK), Agentschap voor Maritieme Dienstverlening en Kust, Scheepvaartpolitie, de diensten van de gouverneur van West-Vlaanderen, het Kabinet van de Minister van Noordzee, Basis Oostende (Bootsman Jonson), Zeerreddingsdiensten van Blankenberge en Nieuwpoort, DG Leefmilieu, dienst Marien Milieu, Agentschap Natuur en Bos (ANB), Dienst Visserij, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO, in het bijzonder Eric Stienen), Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO), Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ), het Opvangcentrum voor vogels en wilde dieren (VOC) Oostende, Proper Strand Lopers, surf- en yachtclubs, de uitbaters van offshore windparken, Zeeboerderij Westdiep (Stijn Van Hoestenbergh), POM West-Vlaanderen en de opvarenden van onder meer RV Simon Stevin en RV Belgica. Enkele waarnemingen werden ons overgemaakt door de Seawatch Foundation (Peter Evans).

Voor de heel frequente assistentie bij het verzamelen van kadavers danken we in het bijzonder de gemeentelijke diensten, de Hulpverleningszones (brandweer) en de medewerkers van Dienst 112.

We danken de medewerkers en verantwoordelijken van NorthSealTeam en Sealife Blankenberge, en dierenarts Piet Delaender, voor hun zorgen voor zeehonden. Medewerkers van diverse opvangcentra in het buitenland bezorgden ons gegevens over gemerkte zeehonden: onder meer Jaap van der Hiele (Aseal), Emmy Venema (Zeehondencentrum Pieterburen), Centre d'Hébergement et d'Etude sur la Nature et l'Environnement, Jacky Karpouzopoulos, Celia Rault, Sarah Elvin (East Winch – RSPCA), Seehundstation Friedrichskoog.

Dierenartsen van de universiteiten van Gent en Luik (onder meer Pieter Cornillie, Koen Chiers en Thierry Jauniaux) stonden in voor de autopsie van de aangespoelde dieren, maar we vergeten ook het enthousiasme van hun medewerkers niet (en willen hierbij speciaal Patrick Vervaeke en Jürgen De Craene vermelden). We danken ook medewerkers van de Universiteit Gent (Faculteit Diergeneeskunde) voor de informatie over Valentijn. Kristel Wautier en andere medewerkers van het Gents Universiteitsmuseum (GUM) assisteerden bij het verzamelen van de gegevens over de oude Dwergvinvis in hun collectie.

We feliciteren Jadran Demoen van het NAVIGO Nationaal Visserijmuseum en de Gemeente Koksijde voor het nieuwe museum; men bezorgde ons informatie en prachtige foto's van de installatie van het skelet van Valentijn en van de opening. We feliciteren ook de talrijke kunstenaars die hun talent publiek maakten tijdens het Cabin Art festival. Het was jammer genoeg niet mogelijk om hier alle kunstwerken op te nemen.

Hélène Smidt (KBRV) en Michael Fishbach (Great Whale Conservancy) zorgden voor foto's en informatie over het evenement rond Star in Antwerpen en de acties van de KBRV en geassocieerde NGO's.

Ten slotte willen we vermelden dat het zonder collega's binnen het Instituut voor Natuurwetenschappen niet mogelijk zou zijn om dit werk te blijven uitvoeren. Talrijke collega's assisteerden bij het ophalen van dode dieren. Medewerkers van SURV assisteerden bij de luchtsurveys die uitgevoerd werden in het kader van het WINMON programma, en Kobe Scheldeman zorgde voor de kaartjes. Olivier Pauwels, Hilde Cuppens, Jeroen Venderickx, Sebastien Bruaux en Olivier Lambert zorgen voor de inventarisatie en bewaring van de historische stukken in het Instituut voor Natuurwetenschappen; hun assistentie was onmisbaar bij het lokaliseren van deze vermeld in dit rapport.

Bron van de illustraties

Voerpagina: Jan Haelters (staart van een Dwergvinvis, 13 mei); p.1, van boven naar beneden, links naar rechts: Henk De Ruddere; Anne-Michelle Antoine-Tollenaere; Ben Ullings/Aviationphotos.nl; Filip De Ruwe; Dieter Brouns; Jan Haelters; Jeroen Desloover; Hélène Smidt (KBRV); © Sofhie Legein - Gemeente Koksijde; p.5: SURV/KBIN; p.6 boven: SURV/KBIN; beneden: Ivan Deleu; p.7: Filip De Ruwe; p.8 links: Dieter Brouns; rechts: overgemaakt door het publiek aan Sealife; p.9 boven: Jonathan Brutin; onder: Dirk De Kesel; p.10: Arne Debooser; p.11: Jan Haelters; p.12: Jan Haelters: collectie GUM – Gents Universiteitsmuseum; p.13: Jan Haelters; p.14 boven: Luc David; onder: Hilde Saesen; p.15 boven: Francis Kerckhof; onder: Bart Vanslembrouck; p.16: Jeffery Cassiers; p.17: Mike Paci; p. 18 boven: Odrada Dierckx; onder: Frank Durinckx; p.19 boven: Hilde Saesen; onder: Odrada Dierckx; p.20-21: Jan Haelters; p.22: Hélène Smidt (KBRV); p.23: Jan Haelters; p.24: Jan Haelters; kunstenaars (van boven naar onder, links naar rechts): Pim Willems-Guertz; Sacha Moens; Ingrid Sepelie; Pieter Jan Kuiken; Alan Mukoka Mukuna; Achille Burhin; Joke Neyrinck; Willy Bautil; p.25: Jan Haelters; p.26-27: © Sofhie Legein - Gemeente Koksijde; p.28: © Standaard Uitgeverij Strips - Gemeente Koksijde; p.29: © Gemeente Koksijde.

Nota's bij de tekst

¹ Fonetisch: [a:nhuspoeldn]

² Tijdens de zomer bevinden de meeste Bruinvissen zich in het centrale deel van de Noordzee; zie: Gilles, A., Authier, M., Pigeault, R., Ramirez-Martinez, N.C., Benoit, V., Carlström, J., Eira, C., Geelhoed, S.C.V., Laran, S., Sequeira, M., Sveegaard, S., Taylor, N.L., Saavedra, C., Vázquez-Bonales, J.A. & Hammond, P.S., 2025. Spatial models of cetacean density in European Atlantic waters based on SCANS-IV summer 2022 survey data. Final report published 14 May 2025. 31 pp plus Appendix.

³ Thomas, L., Buckland, S.T., Rexstad, E.A., Laake, J.L., Strindberg, S., Hedley, S.L., Bishop, J.R.B., Marques, T.A. & Burnham, K.P., 2010. Distance software: design and analysis of distance sampling surveys for estimating population size. *Journal of Applied Ecology* 47: 5-14. doi:10.1111/j.1365-2664.2009.01737.x

⁴ Zie ook: Haelters, J., Paoletti, S., Vigin, L. & Rumes, B., 2023. Seasonal distribution of harbour porpoises (*Phocoena phocoena*) and response to operational offshore wind farms in the Belgian North Sea. In: Degraer, S., Brabant, R., Rumes, B. & Vigin, L. (eds). Environmental impacts of offshore wind farms in the Belgian part of the North Sea: progressive insights in changing species distribution patterns informing marine management. Memoirs on the Marine Environment. Brussels: Institute of Natural Sciences, OD Natural Environment, Marine Ecology and Management: 61-83.

⁵ Pigeault, R., Ruser, A., Ramírez-Martínez, N.C., Geelhoed, S., Haelters, J., Nachtsheim, D., Schaffeld, T., Sveegaard, S., Siebert, U. & Gilles, A., 2024. Maritime traffic alters distribution of the harbour porpoise in the North Sea. *Marine Pollution Bulletin* 208: 116925. <https://doi.org/10.1016/j.marpolbul.2024.116925>

⁶ Hoewel diverse auteurs een verplaatsing van de populatie van de Witsnuitdolfijn naar het noorden suggereerden (IJseldijk et al., 2018; Lambert et al., 2014), kon dit niet bevestigd worden tijdens de meest recente SCANS survey (zie eindnoot 2). Zie:

IJsseldijk, L.L., Brownlow, A., Davison, N.J., Deaville, R., Haelters, J., Keijl, G.O., Siebert, U. & ten Doeschate, M., 2018. Spatiotemporal analysis in white-beaked dolphin strandings along the North Sea coast from 1991-2017. *Lutra* 61: 153-163.

Lambert, E., Pierce, G.J., Hall, K., Brereton, T., Dunn, T.E., Wall, D., Jepson, P.D., Deaville, R. & MacLeod, C.D., 2014. Cetacean range and climate in the eastern North Atlantic: future predictions and implications for conservation. *Global Change Biology* 20: 1782-1793.

⁷ Tuimelaars lijken wat algemener te worden in het oostelijk Kanaal en in de centrale/zuidelijke Noordzee: het verspreidingsgebied van de populatie in het noorden van de Noordzee breidt zich wat uit naar het zuiden, tot ter hoogte van het noorden van Engeland (Cheney et al., 2024), en de dieren in het Kanaal verspreiden zich meer naar het oosten. Onder meer voor de kust van West-Sussex ziet men nu meer Tuimelaars, en daar spoelen nu geregeld Bruinvissen aan die door Tuimelaars gedood waren (mededeling Rob Deaville – UK

- Cetacean Strandings Investigation Programme (CISP)). Langs de kust van Oost-Schotland is dit een doodsoorzaak die vaak vastgesteld wordt (mededeling Andrew Brownlow, Scottish Marine Animal Strandings Scheme (SMASS)).
- Cheney, B.J., Arso Civil, M., Hammond, P.S. & Thompson, P.M., 2024. Site condition monitoring of bottlenose dolphins within the Moray Firth Special Area of Conservation: 2017-2022. Nature Scotland Research Report 1360.
- ⁸ Joosten, J., 2024. Op zoek naar de doodsoorzaak van zeezoogdieren. In: Gestrand (2), November 2024. Universiteit Utrecht, Faculteit Diergeneeskunde, p.4-7.
- ⁹ Lacey, C., Gilles, A., Börjesson, P., Herr, H., Macleod, K., Ridoux, V., Santos, M.B., Scheidat, M., Teilmann, J., Vingada, J., Viquerat, S., Øien, N. & Hammond, P., 2022. Modelled density surfaces of cetaceans in European Atlantic waters in summer 2016 from the SCANS-III aerial and shipboard surveys. Final report, August 2022. https://scans3.wp.st-andrews.ac.uk/files/2022/08/SCANS-III_density_surface_modelling_report_final_20220815.
- ¹⁰ Waggitt, J., Evans, P., Andrade, J., Banks, A., Boisseau, O., Bolton, M., Bradbury, G., Brereton, T., Camphuysen, K., Durinck, J., Felce, T., Fijn, R., Garcia-Baron, I., Garthe, S., Geelhoed, S., Gilles, A., Goodall, M., Haelters, J., Hamilton, S., Hartny-Mills, L., Hodgins, N., Jessop, M., Kavanagh, A., Leopold, M., Lohrengel, K., Louzao, M., Markones, N., Martinez-Cadiera, J., O'Cadhla, O., Perry, S., Pierce, G., Ridoux, V., Robinson, K., Santos, B., Saavedra, C., Skov, H., Stienen E., Sveegaard, S., Thompson, P., Vanermen, N., Wall, D., Webb, A., Wilson, J., Wanless, S. & Hiddink, J., 2020. Distribution maps of cetacean and seabird populations in the North-East Atlantic. *Journal of Applied Ecology* 57: 253-269. DOI: 10.1111/1365-2664.13525
- ¹¹ Haelters, J., Moreau, K. & Kerckhof, F., 2024. Zeezoogdieren en zeeschildpadden in België in 2023 [Marine mammals and sea turtles in Belgium in 2023]. Institute of Natural Sciences, Brussels.
- ¹² De Smet vermeldt in zijn *Inventaris van de walvisachtigen (Cetacea) van de Vlaamse kust en de Schelde* (1974) verkeerdelijk 6 november 1865, ondanks het feit dat Pierre-Joseph Van Beneden in zijn *Histoire Naturelle des cétacés des mers d'Europe* (1889) correct oktober vermeldt.
- ¹³ L'Indépendance Belge, 16 oktober 1865; L'Echo du Parlement, 14 oktober 1865
- ¹⁴ L'Echo du Parlement, 15 oktober 1865
- ¹⁵ Onder meer: Shin, D., Siebert, U., Lakemeyer, J., Grilo, M., Pawliczka, I., Wu, N., ..., & Herrier, G., 2019. Highly Pathogenic Avian Influenza A(H5N8) virus in gray seals, Baltic Sea. *Emerging Infectious Diseases* 25(12): 2295-2298. <https://doi.org/10.3201/eid2512.181472>
- ¹⁶ Thorsson, E., Zohari, S., Roos, A., Banihashem, F., Bröjer, C. & Neimanis, A., 2023. Highly Pathogenic Avian Influenza A(H5N1) virus in a harbor porpoise, Sweden. *Emerging Infectious Diseases* 29(4): 852-855. <https://doi.org/10.3201/eid2904.221426>
- ¹⁷ Vermoedelijk de soort *Ulva prolifera*; vroeger was dat wier bekend onder de naam Zeesla.
- ¹⁸ Hayes, F.E., Codde, S. & Allen, S.G., 2022. Epizootic cyanobacteria and algae on the pelage of pinnipeds: a literature review and new data for the harbor seal (*Phoca vitulina*). *Pacific Science* 76(1): 69-78.
- ¹⁹ Woodlock, J., 2010. Grey seal (*Halichoerus grypus*) with algae growing on its back. *Irish Naturalists' Journal* 31: 150-151.
- ²⁰ #MakeWayForWhales is een initiatief van KBRV, the Great Whale Conservancy, Whale Guardians, Plug and Play Maritime, de Blauwe Cluster vzw en The Beacon | Innovation Community.
- ²¹ Gilbert, L., Jeanniard-du-Dot, T., Authier, M., Chouvelon, T. & Spitz, J., 2023. Composition of cetacean communities worldwide shapes their contribution to ocean nutrient cycling. *Nature Communications* 14: 5823.
- ²² Het verhaal van hoe Valentijn na 30 jaar boven de grond komt, en uiteindelijk de weg naar het museum vindt, kun je volgen op <https://www.navigomuseum.be/nl/30-jaar-later-kwam-potvis-valentijn-boven-water> (geconsulteerd op 5 februari 2025).
- ²³ Huyghe, J., 2024. Valentijn van Sint-André van 't Schipgat. Uitgegeven door Jan Huyghe & vzw Vrienden van het Nationaal Visserijmuseum Oostduinkerke.